

BOSHLANG'ICH SINFLARDA XALQ OG'ZAKI JANRLARINI O'QITISH METODIKASI

Jo'raxonova Surayyo

Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası

Katta o'qituvchisi

Satiboldiyeva Malohatxon Baxtiyorjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti, magistr

ARTICLE INFO

Received: 30th November 2023

Accepted: 30th November 2023

Online: 30th November 2023

KALIT SO'ZLAR

maqol, ertak, topishmoq, ijod, badiiy adabiyot, og'zaki adabiyot, yozma adabiyot, qo'shiq, qadriyat, milliylik.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada xalq og'zaki ijodi janrining o'ziga xos xususiyatlari, ta'sir kuchi, bolalar tarbiyasidagi o'rni haqida so'z boradi. Boshlang'ich sinf darslik kitoblarida keltirilgan ertak, maqol, topishmoqlar, masal kabi janrlarni milliy qadriyatlarimiz, urf-odatlarimiz bilan uyg'unlashtirilgan holda yosh avlodga o'rgatish har bir shaxsning oliy burchlaridan biridir.

Bilamizki, badiiy adabiyotning ikki shakli: og'zaki va yozma shakli mavjud. Og'zaki adabiyot dastlab paydo bo'lgan, XIX asrga kelib yozma adabiyot shakllana boshlagan. Og'zaki adabiyotning bir necha janrlari mavjud. Doston, ertak, topishmoq, qo'shiq, lapar, lof, askiya, kabi o'ndan ziyod turlari bor. XX asrning 50-yillariga qadar to'y-hashamlarida baxshilar tomonidan "Alpomish", "Go'rog'li", "Ravshan va Zulxumor" kabi dostonlar sevib ijro etilgan. Uzun qish kechalari bir uy odam bir kishi tomonidan o'qilayotgan dostonni tinglab tong orttirishgan. Fozil Yo'ldosh o'g'li, Ergash Jumanbulbul o'g'li kabi mashhur baxshilarimiz tomonidan kuylangan xalq dostonlari keyinchalik yozma holda kitobxonlarga havola etilgan. Ko'pchiligimiz "Avazxon", "Yodgor", "Kuntug'mish", "Ravshan va Zulxumor" kabi dostonlarini o'qiganmiz.

Og'zaki ijodning ikkinchi janri - qo'shiq. Tilshunos olim Mahmud Qoshg'ariy o'zining "Devoni lug'atit turk" kitobida dastlab xalq tomonidan aytilgan mavsum marosim, mehnat qo'shiqlari xususida ma'lumot berib o'tadi. Yozma adabiyot shakllangach, qo'shiq san'ati juda tez taraqqiy etdi. XX asrning 40-yillarida Halima Nosirova, Tamaraxonim, Gavharbegim kabi zabardast qo'shiqchilar yetishib chiqqan bo'lsa, 80-yillarga kelib Munojat Yo'lchiyeva, Sherali Jo'rayev, Botir Zokirov Og'abek Sobirov kabi talantlar qo'shiq san'ati rivojiga munosib ulush qo'shdilar.

Maqol - xalq og'zaki ijodining eng qadimiy janrlaridan biri. Maqol mavzu jihatdan rang-barang. Unda vatanparvarlik, vafodorlik, do'stga sadoqat, yovga nafrat kabi g'oyalar tarannum etilgan. Biz "Yer haydasang, kuz hayda, kuz haydasang, yuz hayda", "Erta eksang, erta o'rasan", "Mehnat mehnatning tagi rohat" kabi mehnatsevarlikni targ'ib etuvchi maqollarni, "O'z uying o'lan to'shaging" singari vatanni ulug'lovchi hikmatlar hamda "Do'st achitib gapiradi, dushman kuldirib", "Ishonmagin do'stinga somon tiqar po'stingga".

singari do'stlik to'g'risidagi maqollarni yaxshi bilamiz.

Folklorning eng ommobop janrlaridan biri - ertak "Ertaklar yaxshilikka yetaklar" bu bejiz aytilmagan. Barcha ertaklar bolajonlarni ezgulikka, adolatli, to'g'ri so'z, el-yurt tashvishlari uchun qayg'urishga o'zgalarga mehribon hamda sahovatli bo'lishga undaydi. Ertaklarning yozma variantlari ko'paydi.

Lapar - janri ham og'zaki ijodga mansub bo'lib, qadimda to'y va hashamlarda ijro etilgan. Odatda bunda qo'shiqlar yigitlar va qizlar guruhi tomonidan bir biriga qarata aytilgan. Xotiraning markazida Nasriddin Afandi obrazi turadi. U dangasalarni qoralovchi sodda saxiy, ishonuvchan shaxs sifatida tilga olinadi.

Askiya san'ati hozirgacha davom etib, yangi-yangi versiyalari paydo bo'lmoqda. Bu janr Farg'ona vodiysida paydo bo'lgan desam xato bo'lmaydi. Yusufjon qiziq, Muhiddin Darvesh kabi askiyabozlarning nomi hali-hanuz tillardan tushmaydi. Askiyada tez javob qaytarish asosiy shartlardan biri hisoblanadi. "O'tgan kunlar" badiiy filmida bir epizod bor Toshkent shahar hokimining yordamchisi Yusufxon xojining og'li Otabek qoshida qo'g'irchoqbozlar shahar hokimi Azizbekni masxara qilishmoqda ot tuyoqlarining dupuri eshitilmoqda. Xon ayg'oqchilari yaqinlashayotganligini bilgan artistlar barcha lash-lushlarini yashiradilar. Yaxshiyam Otabek navkarlarini qaytarib yuboradi.

Xalq og'zaki poetik ijodidagi eng boy va rang barang janrlardan biri ertakdir. Xalq tomonidan yaratilgan ko'plab ertaklarda bolalarning o'ziga xos hayoti chetlab o'tilmagan. Hatto turli yoshdagi bolalar uchun juda ko'p maxsus ertaklar yaratilgan. Ertakning muhim xususiyatlaridan biri uning hamisha xalq hayoti, kurashi, tarixi, ruhiy olami, dunyoqarashi, urf-odatlar bilan chambarchas bog'lanishi, insonlarga axloqiy va ma'naviy yo'ldosh bo'lib kelishidir. Ertaklar insonning ma'naviy va jismoniy kuchiga ishonch ruhi bilan sug'orilgan bo'lib, ijobiy kuchlar tabiat va ijtimoiy hayotda o'ziga dushman bo'lgan kuchlarga qarshi kurashda doimo g'olib chiqadi. Xalq ertaklarida uni yaratuvchilarning dunyoqarashi, axloq normalari va boshqa ijtimoiy muhim masalalari odilona hal etiladi. Ertaklar sodda va tushunarli bo'lgani uchun har qanday kitobxonga tez yetib boradi. Ular orqali ham insonning ijtimoiy axloq normalari shakllanadi. Bu hol ayniqsa, hayvonlar haqidagi ertakda aks etgan. O'tmishda yaratilgan ertaklarda xalqchilik kurashi o'zining haqqoniy badiiy ifodasini topgandir. Xalqning kelajakka bo'lgan komil ishonchi, adolatning adolatsizlik ustidan g'alabasi, yorug'likning zulmatni yengishi, ozod va baxtiyor hayotga erishish g'oyalari yorqin obrazlar orqali tasvirlangan. Topishmoqlar xalq og'zaki ijodi bolalarni o'ylashga, topqirlikka o'rgatuvchi qadimiy janrlardan biridir. Har bir topishmoq zamirida so'roqlariga yashirin javob yotadi. Har bir topishmoq uni yaratgan xalqning hayoti, urf-odati, o'ziga xos rasm rusumlari bilan bog'liq holda bo'lib, bolalar o'rtasida keng tarqalgan.

Adabiyotlar:

1. Fuzailov.S, Xudoyberganova.M, Yo'ldosheva.Sh, 3-sinf "O'qish kitobi" darsligi B 128-139 "O'qituvchi " Toshkent 2018
2. Ismailovich A. S. PROBLEMS OF IMPROVING PSYCHOLOGY OF HEALTHY LIFESTYLE OF UZBEK FAMILY //Scientific reports of Bukhara State University. – 2020. – T. 4. – №. 1. – C. 313-318.
3. Ismailovich S. A. Socio-Psychological Problems of Educating an Independent-Minded, Creative Person in the Educational Process //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF LITERATURE, PHILOSOPHY AND CULTURE. – 2021. – T. 2. – №. 12. – C. 4-7

INNOVATIVE
WORLD